

Sinimustvalge jõuka ja edumeelse keskklassi kasvu plaan

Reformierakonna eesmärk on suurendada inimeste vabadust, anda võimalikult tõhusa riigi ja madalate maksudega vankumatu seljatagune eneseteostuseks ning sissetulekute kasvuks.

Ühtehoidva ja enesekindla ühiskonna alustala on tugev ja laia kandepinnaga keskklass. Õpetaja, arst, spetsialist, kultuuritegija, ettevõtlik inimene, oskustega töötaja, insener ja ajakirjanik, kes tunneb, kuidas tema töö kasvatab jõukust ning loob väärtust. Igas Eestimaa paigas. Endale ja teistele. Ta vaatab julgelt tulevikku ja näeb seal oma perele, lastele väljavaateid, mille nimel tasub unistada ja tegutseda. Keskklass ei sünni toetustest ega poliitilistest lubadustest, vaid võimalusest oma töö ja otsustega elukvaliteeti tõsta.

Swedbanki üle-eelmise aasta uuring näitas, et 50% Eesti elanikkonnast loeb end keskklassi kuuluvaks. Paraku Eestis ja terves läänemaailmas on keskklassi enesusk kõikuma löönud. Riigid võitlevad kriiside seitsmepealiste lohedega. Vaevalt lapitakse hädapäraselt üks auk, kui teises kohas uus valupunkt peanupuna välja pistab. Maailm on liigestest lahti ja ettearvamatu.

Tulemus: noortel pole usku, et nad jõuavad oma vanemate elujärjeni. Nende vanemad tunnevad jõuetust siit ja sealt pitsitavate kulude ning maksudega. Hõbedases eas inimesed tunnevad muret, sest nad teavad – muutus, mis ei anna lootust, sünnitab ohu. Ja meil on, mida kaitsta. Tuleviku kindlustunde puudumine mõjutab Lääne demograafia trende, majanduskasvu, ühiskonna sidusust. Muutuste keskel on oht tarduda. Või joosta kõige kõvema hääle järel.

Elasime läbi sama. Meie viimaste aastate valitsustel on olnud vajadus keskenduda riigi kordategemisele, unistamine jäi kõrvale. Lahendasime hetke mured ja tegime eelarve paremaks, aga kriiside lahendamise kõrval kadus ära unistamine ja kaugem vaade tulevikku. Vastasime palju küsimusele, mida teeme, ja küsimusele, kuidas, kuid unustasime ära olulise – küsimuse miks.

Paat, mis meid siia tõi, on täna juba liiga aeglane, et homme võitjate hulgas olla.

Soovime laieneva keskklassiga ühiskonda edasi ehitada. Ükski tuul ei ole soodne sellele, kes ei tea, millisesse sadamasse ta seilab. Seepärast pakume välja oma nägemuse Eesti homsest. Sellega võib vaielda – või veel parem, kaasa mõelda. Ent selleks, et lõkkeringis sünniks arutelu, peab keegi tule süütama.

Eesti saab teha fokusseeritud panuse, et olla järgmiste kümnendite läbimurde- tehnoloogiate esimeste hulgas, ainult nii saame olla riigi ja rahvana võitjad. Sest me tahame elada tänasest paremini. Me tahame tunda, et meie lastel oleks turvaline elukeskkond ja lootusrikas tulevik. Me tahame ellu viia unistusi, mida me täna majanduslike võimaluste tõttu ei saa.

Näeme kolmele sambale – sinisele, mustale ja valgele – rajatud plaani.

SININE – igaühe vabadusele ja väarikusele rajatud edukas ning eestimeelne tulevik

Isikuvabaduste ja väarikuse kaitsmine on Reformierakonna jaoks iseenesest-mõistetav printsiip. Meie selja taga on kindlalt kaitstud põhiseadusesse raiutud liberaalne demokraatia ja õigusriik.

Meie põhimõte on lihtne: et kõigil Eestis oleks võimalik pingutades edu saavutada. Sõltumata vanusest, soost, eelistustest või sünnikohast.

Koos kaitseme neid, kes kaitset vajavad. Vägivallal – ei sõnadel ega tegudel – ei ole Eestis kohta. Ei kodus ega tööl, ei kinnises ega avalikus ruumis. Tunnustame, kes probleemidest räägivad ja võtame neid kuulda, mitte ei pisenda ega kahtle nende hääles. Me tahame Eestit, kus ka poliitiline kultuur on sõbralikum ja sisulisem.

Eesti pered on meie riigi püsimise vundament. Saagu meid palju – aga kuidas? Lastega perede jaoks on olulised teenuste kvaliteet ja kättesaadavus ning turvatunne. Suured otsetoetused ei ole uuringute järgi võluvõti sündimuse kasvuks, sest nende mõju kipub olema ajutine. Süsteemne turvatunne on tugevama mõjuga kui rahalised meetmed. Järelkult tuleb riigil just turvatunnet teadlikult ja järjekindlalt luua.

SININE
MUST
VALGE

Visioon Eesti tulevikuks!

See tähendab, et me austame perede valikuvabadust ja toetame seal, kus tuge soovitakse. Eestis on palju neid, kes lubavad, et kui maksta raha, hakkavad naised sünnitama nagu tehases. See pole väärikas jutt ega asi. Teaduslikel alustel sündivuse kasvuks loodud kindlustunde strateegia on järgnev: Reformierakonna loodud vanemahüvitise järgmisele tasemele viimine; peredele eluasemekindluse andmine; riigi poolt toetava öla andmine neile, kes on laste kasvatamises üksi.

Lapse sirgudes on olulised kättesaadav lastehoid, pere toetav kool, mitmekesised huvihariduse võimalused ja muidugi noorte töökogemuse soodustamine. Ehk teenused, mitte rahakülv.

Ja mõistagi on rohkem lapsi ühiskonnas, kus lastega pered tunnevad tugevat ühiskondlikku hoidmist. Väärtustame kõiki erinevaid peremudeleid. See tähendab, et perede alavääristamine, jagades neid sobivateks ja mittesobivateks, ei ole Eesti ühiskonnas kuidagi aktsepteeritud.

Emade keskmine sissetulek on Statistikaameti andmetel ka seitse aastat pärast lapse sündi varasemast väiksem. Pakume välja süsteemsed lahendused, mis ennetavad lapsevanemate, eriti emade, tööturult kõrvale jäämist ja toetavad nende konkurentsivõime säilimist.

Kasvav Eesti on elukeskkond, kus kõigil on võimalik elada pikka ja täisväärtuslikku elu. Meie tervishoiusüsteem on maailmaklass, kuid peab muutustega kaasas käima. Füüsilise tervise kõrval vajab palju suuremat tähelepanu Eesti inimeste vaimse tervise toetamine. Igakülgse rahvatervise kindlustab tulevikus see, kui toetatakse rohkem vastutustunnet ja hoolt enda tervise eest, varajast märkamist ning nõustamist, mis aitab enam vältida kriitiliseks muutunud tagajärgedega tegelemist haiglapalatis.

Kasvav Eesti tähendab ka seda, millises Eestis järeltulevad põlvned elama hakkavad. Turvatunne ei sünni üksnes sissetulekust või teenustest – see sünnib ka puhtast keskkonnast, kestlikust majandusest ja selgetest kokkulepetest tuleviku osas.

Maailmas kadestatakse Eestit kui erakordselt puhta loodusega riiki. Reformierakonna jaoks ei tähenda kliimapoliitika piirangute seadmist, vaid kokkulepet tulevikuks, mis loob kindluse investeringuteks ja tagab jätkusuutliku elukeskkonna. Tulevaste põlvned jaoks oleme kohustatud hoidma tervet ja mitmekesise loodusega Eestit.

Eestlased on hariduse usku. Ligipäas maailmatasemel haridusele on targa ja taibuka rahva vundamendiks. Uuendusmeelse mõttelaadiga rahvusriigis viime lõpule eestikeelsele haridusele ülemineku kogu Eestis. Maksumaksja ei pea rahastama ühtegi kooli, mis jätkab ühiskonna lahku kasvatamist.

Eestis antav eestikeelne üldharidus on maailma tipus. Edukuse taga on õpetajate vabadus klassiruumis, hariduse rahastamise kõrge tase, sealhulgas õpetajaid innustavad palgad, mille eest Reformierakond seisab.

Kõrghariduse ja teaduse roll suurema lisandväärtusega majanduse poole liikumisel on võtmetähtsusega. Eesti ülikoolide ja teadusasutuste vabadust on vaja kasvatada, et lisada motivatsiooni, paindlikkust ning kiirust teadmismahuka ühiskonna ning majanduse vajadustele vastamiseks.

Vabadus Eestis tähendab ka vabadust valida, kus elada. Lustiverest pärit majandusministri sõnadega: Eesti pole kolme linna riik. Meie vastutus on tuua regionaalpoliitikasse uus energia ja julged lahendused. Et elu oleks rõõmus ning mitmekesine Peipsi rannalt Läänemere kaldale ja Munamäe metsast Soome laheni.

OECD regionaalarengu uuringud rõhutavad, et edukad maapiirkonnad ei konkureeri suurlinnadega, vaid leiavad oma tugevuse ja spetsialiseerumise. Elujõud on seal, kus on töökoht, kodu, haridus, ühendused ja tugev kohalik kogukond. Riigi roll on tagada vabad ja võrdsed võimalused elada paigas, kus inimene päriselt soovib.

Vabadusele ja kõigi väärikusele pühendunud rahvusriigi tugevuse mõõdupuuks on omanäoline ja -keelne kultuur. See toetub hoitud pärandile ja väljendub mitmekülgsetes kultuurielus, mille aluseks on loomevabadus.

Riigi ülesanne on luua tingimused, milles igaüks saab olla osa vilkast kultuurimaastikust. Eestikeelse ja -meelse hariduse, teaduse ning kultuuri kestmine ja kasvamine sõltub järgmise kümne aasta jooksul murranguliste tehnoloogiate, sealhulgas tehisintellekti rakendamise võistluse esirinnas püsimisest.

Eesti keel jääb maailmakeeleks, kui tehisintellekt seda kasutab. Meie loomingulisele ja mõjukusele on võimalik kasvada kordades, kui kasutame läbimurdetehnoloogiaid.

Kujuta ette õpetajat, kes ei kuluta õhtuid aruannetele, vaid kel jääb rohkem aega lastega tegelemiseks. Tehisintellekti rakendamises peitub võimalus, et tänane Eesti laps suudab tulevikus panustada kümne praeguse inimese eest. Ühe miljoni riik, oma keele, kultuuri, hariduse ning teadussaavutustega saab mõjukuselt kümne miljoni elanikuga riigi suuruseks.

Vabadus on alus, millele tugineb inimeste väärikus, jõukus ja innovatsioon.

MUST – jalad kindlalt kodumaa mullal

Julgeoleku hoidmisel ja kasvatamisel oleme kompromissitud. Kaitstus ja turvalisus on eeldus, et me saaksime muretult oma elu elada. Eesti inimeste nii füüsiline kui vaimne tugevus, tuntav osasaamine väärtuse loomisest ja puhtast keskkonnast on investering meie tulevikku, mis ehitab edasi tugevamat riiki. Riiki, kus tahavad elada ka meie lapsed ja tulevased põlvned.

Eesti kaitsevägi on koos tugevate liitlastega alati võiduks valmis. Aktiivselt kaitses osaleva rahvana oleme alati valmis Eesti eest seisma. Vaenlane teab, et iga kavatsus lüüakse tagasi, me ei ole hirmul, vaid oleme ohtudeks valmis.

Reformierakonna juhitud valitsused on kaitsevõimet kasvatanud tegudega. Tegime otsuse esimestena NATO riikidest, et viime Eesti ajaloos kaitseinvesteeringud kõige kõrgemale tasemele. Mitte, et see oleks eelarveliselt lihtne, vaid see on ainuõige valik. Seeläbi anname korraliku tõuke ka uue tööstuse arenguks ja kasvuks, mis loob nii kõrgepalgalisi töökohti kui ka suurendab Eesti ekspordi võimekust ja toetab meie liitlaseid.

Peame ehitama julgeolekut iga päev ega lase saavutatut lammutada ähvardustega liitlassuhetest väljuda. Reformierakonnas on mõeldamatu Eesti üksi jäämine, läänemaailmast füüsiline ja mõtteline eraldumine. Selle korduda laskmine on välistatud. Veelgi tihedam koostöö regionaalsete liitlastega on vajalik.

Eesti riigi kaitsmiseks asub esimene kaitseliin Ukrainas, meie kohuseks on Ukrainat toetada võiduka lõpuni. Innustame maailmas neile toeks olevat demokraatlikku telge Kanadast Jaapanini, et Ukraina saaks jätkata vaprat võitlust ja piirata agressori võimet.

Eestit teeme tugevamaks läbi paremate ühenduste nii Eestis kui teel laia Euroopasse. Rail Baltica raudtee ja neljarealsed maanteed Tallinn-Tartu ning Tallinn-Pärnu trassidel viivad kogu Eesti uuele arengutasemele. Nii majanduse kasvuks kui julgeoleku kindlustamiseks. Energiaühendused naabritega, puhta ja hajutatud elektritootmise kasv Eestis on vajalik taskukohase elektri tootmiseks ning ka kriisikindluse suurendamiseks. Taskukohasuse nurgakivi on kodumaine tootmine. Ühtki tootmist ei saa pidada juhitavaks, kui see on pool ajast rivist väljas. Aatomienergiale tasub Eestis tee sillutada, kuid äririsk on ja jääb ettevõtjate õlule.

Eesti kaitsetööstus ei maga ning arendab ka AI-ga süsteeme. Kaitseväes asutasime tulevikuvõime ja innovatsiooni väejuhatuse kõige värskemate tehnoloogiate ning innovaatiliste lahenduste juurutamiseks.

Tehisarul põhinevate lahendustega tugevdame ka sisejulgeolekus riigipiiride võimekusi ja turvalisust igas Eestimaa paigas. Alates elanikkonna teavitamisest kuni toidu- ja energiajulgeolekut tagava innovatsioonini.

Kui jõuame julgeolekus Euroopa tippu murranguliste tehnoloogiate rakendamisel, siis Eesti kaitstus kasvab kordades. Tehisaru loetakse kaasaegses kaitседoktriinis *force multiplieriks* ehk jõu kordistajaks, mis tähendab, et sama suur inimressurss suudab saavutada mitmeid kordi rohkem, teha kiiremini ja täpsemalt. Meid võib Eestimaal olla 1,3 miljonit, kuid tehisintellekti abiga saab meie panus olema miljonite võrra suurem.

Kaitseme vabadust. Anname igale mehele ja naisele võimaluse ja oskused kaitsta oma vabadust, kodu ja maad. Kaitsetahe tuleb tahtmisest kaitsta vaba olemist. Mida rohkem sõltuvust ja eestkostet, seda passiivsem on kodanik. Mida vabam on ühiskond, seda suurem on iga üksikisiku tahe seda kaitsta.

VALGE – parempoolne, liberaalne majandus

Meie majanduse selgrooks on igas Eestimaa paigas asuvad väikesed ja keskmise suurusega ettevõtted. Tihti on need omanike ja töötajate jaoks kui teine pere, kus pingutatakse ühiselt edu nimel.

Parempoolne majanduspoliitika on tõestatud ja selge raam, mis kasvatab ettevõtlike inimeste tegevusvabadust. Saab keskenduda põhilisele ehk oma äri ja tulu kasvatamisele.

Riigi ülesanne on vaba majandust toetada. Vältida liigselt koormavaid nõudmisi. Käripida käske ja keelde, mis pärsib jõukuse ja väärtuse loomist. Hoida selgelt konservatiivse joonega rahanduspoliitikat, mis ei lase avalikel kuludel üle pea kasvada. See tähendab väiksemat maksukoormust ja võimalikult efektiivset riiki.

Samas, kui jääme vajadusi ja võimalusi üksnes mehaaniliselt kokku traageldama, kahaneb teenuste hulk ning kättesaadavus. Mõned ütlevad, et avalike teenuste vähenemine ongi paratamatu. Kas see peab ilmingimata nii olema? Kas kulude kontrollimine ja efektiivsuse suurendamine välistab hea tasemega avalike teenuste pakkumise?

Just uusi läbimurdetehnoloogiaid nagu tehisintellekti rakendades jah, on võimalikud paremad teenused. Saame tõhustamisega edasi minna teenustes, mitte järgi andes. Rakendades julgelt neid samu võimalusi, mis muudavad tõhusaks näiteks maailma suurettevõtted, oleme enamikest teistest riikidest ainuüksi mõtteviisiga ees.

Järgmine arenenud majanduste lisandväärtuse kasvumootor vaatab meile juba otse silma. Näeme, et viie aasta pärast peaks AI eranditult igal avaliku sektori töökohal inimest toetama kui kaastöötaja. Samuti lööb tehisaru kaasa kõigi teenuse vajajateni viimisel kõikides valdkondades – põllumees maad harides, kaitseväljand drooni juhtides, arst patsienti analüüsides ja palju muud.

Saame minna edasi nii riigi kulude kontrollimisega kui kärbetega, samal ajal tagades kvaliteetsemate teenuste ja uute töövõimaluste kättesaadavuse igas Eestimaa nurgas. Samas suureneb ettevõtete võimekus investeerida ja kasvatada tootlikkust.

Teisisõnu tekib kõigil käegakatsutav väljavaade oma elujärje paranemiseks. Noortel, et jõuda oma vanematele järgi. Keskklassil jõukuse kogumiseks.

Muide, IMF-i eelmisel kevadel avaldatud uuringu järgi on kõrgemas eas inimestel noortest isegi paremad eeldused võita tehisaru rakendamisest oma töös. Lisaks pakub tehisaru pensionäri pikemat tervemat elu, kiiremat juurdepääsu õigetele arstidele, huvitavamale ja rikkalikumale vanaduspõlvele, sest sind viiakse kokku huvitavate inimestega. Kasvav jõukus tähendab muidugi ka suuremat pensioni.

Suuremad ettevõtted rakendavad AI-d juba täna lisandväärtuse loomiseks. Eesti ettevõtted nagu Starshipi pakirobotid ja Pactumi lepingute läbirääkijad on kõik tehisintellekti edunäited. Eesti investorid näevad tulevikku ettevõtetes, mis aitavad AI ja sensorite abil korraldada eakate hooldust, või kasvõi robotid, mis laovad telliskividest müüre. Rääkimata finants- ja tervisetehnoloogiast. See sõit alles algab.

Alustasime ka riigis. Peaministri erakonnana kutsusime kokku AI asjatundjad. Leiame esimesed suure mõjuga projektid, kus näidata AI rakendamise käegakatsutavat mõju. Alustame ka inimeste koolitamise ja ligipääsu võimaldamisega kõigile huvilistele.

Tehnoloogia vaimustuses ei tohi siiski kaotada kriitilist meelt. Hirm, et tehnoloogia võtab ära töökohti, on samuti päris. Fakt on, et osa tänaseid töökohti kaob. Meieülesanne on tagada, et muutus ei jäta kedagi maha, vaid looks rohkem võimalusi, kui ära võtab.

Seda mõtet illustreerib Milton Friedmani tuntud lugu. Ühel välisreisil märkas ta teedeehitajaid, kes kaevasid kraavi labidatega. Friedman küsis, miks ei kasutata ekskavaatoreid. Talle vastati, et nii hoitakse rohkem inimesi tööl. Friedman päris seepeale: „Kui eesmärk on töökohti luua, siis miks mitte anda neile labidate asemel lusikad?”

Tööhõivet ei kasvatata tootlikkust vähendades. Jõukus sünnib siis, kui tehnoloogia aitab inimestel teha rohkem ja paremini. Uue tehnoloogiaga võitlemine ei kaitse töökohti. See vähendab tulevikuvõimalusi. Meie ülesanne on panna tehnoloogia Eesti heaks tööle.

Mis on tehisaru laiapõhjalise rakendamise potentsiaal Eesti majandusele? Hiljutine Google'i tellitud analüüs pakkus välja, et EL tasemel võiks see viia 10 aasta pärast 10% suurema SKT-ni. Kui Eesti on Euroopa number üks tehisaru rakendamisel 10 aasta pärast, võiks meie SKP kasvada aastas 1-2 protsenti kiiremini. Seega, rahvuslik jõukus kasvaks aastas 400-800 miljonit eurot rohkem.

Tehisintellekt ei asenda inimlikku vastutust ega turu signaale, kuid vabaduse tingimustes võimendab neid. Eesti riigi ülesanne on tagada, et tehisaru kasutamist ei takistaks põhjendamatud regulatsioonid ega riigi enda aeglus. Aga ka riigi enda tõhustamiseks on tehisaru võimalus – see on võistlus, mille peame võitma. Oleme maailmas 5. ja Euroopas 3. kohal tehisintellekti rakendamise valmisolekus. Meil on eduks kõik eeldused, kuna interneti ja e-teenuste ajastu kasu ja edumaitset teame. Stardiplatvorm on seega suurepärane, et Eesti inimeste ja ettevõtete jõukuse kasv saaks sisse kiirema hoo kui mujal. Juba aastal 2030 peame riigina olema AI kasutamises esikohal.

Meil on edukogemus digiühiskonna ehitamisest, mis on eeskujuks teistele riikidele. Oleme lõiganud kordades dividende selle läbimurde võitmisest. Vaevalt oleksime veel 15-20 aastat tagasi ette kujutanud, et loeme tasu eest uudiseid internetis, kingime sõbrale sünnipäevaks muusikaplatvormi tellimuse või eelistame suure osa oste internetis teha.

“Saada suureks vaimult” tähendab majanduses tõusmist tänasest “tugevate innovaatorite” kategooriast astme võrra üles, kõige kõrgemasse kategooriasse. Nutikus on väikeriigi nafta. Oleme edukad, kui täidame sihi tõusta sinna juba 2035. aastaks. Eesti suur võimalus – ainus võimalus – on jõuda Euroopa **kõrgeima lisandväärtusega innovatsiooniliidrite klubisse, kuhu kuuluvad Rootsi, Taani, Holland ja Soome.**

Selline on sinimustvalge jõuka ja edumeelse keskklassi kasvu plaan. Eesti tee ei ole valida väikeriigi tagasihoidlikkust. Eesti valik on väikeriigi julgus.

Sinine annab vabaduse.

Must annab kaitstuse.

Valge annab jõukuse.

Koos annavad need kindlustunde.
Me ei ehita Eestit hirmule.
Me ehitame Eestit võimalustele.

SININE
MUST
VALGE

Visioon Eesti tulevikuks!